

**Η ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΝΟΜΗΣ ΤΩΝ
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ**

ΣΙΔΗΡΟΠΟΥΛΟΣ Η.

Τμήμα Αστικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Αριστοτέλους 29, 176 71 Καλλιθέα

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Εισήγηση διερευνά τη σχέση παραγωγικών και δημόσιων κοινωνικών υπηρεσιών, αστικού χώρου και οικονομικής δομής.

Αρχικά καθορίζεται η έννοια των κατηγοριών αυτών των υπηρεσιών και διερευνάται ο ρόλος τους στο πλαίσιο των σύγχρονων κοινωνιών και οικονομικών εξελίξεων. Στη συνέχεια αναλύεται η χωρική επίδρασή τους και εξετάζεται η μεταβαλλόμενη γεωγραφία των υπηρεσιών στις πόλεις και περιφέρειες. Ακολουθεί η σύγκριση ιεράρχησης στο ελληνικό αστικό σύστημα της ιεράρχησης ως προς τις υπηρεσίες σε σχέση προς αυτή που έχει ως βάση τον πληθυσμό. Τέλος, επιχειρείται η εξαγωγή κάποιων συμπερασμάτων για τη σχέση υπηρεσιών-ανάπτυξης στις ελληνικές πόλεις.

ABSTRACT

The paper aims to present the role of producer and social services in the context of urban sustainability and especially of spatial dynamics in Greece.

Producer and social services and urban sustainability are defined according to the foreign experience. It is discussed the impact of above services and is analyzed the changing geographical patterns of cities and regions. Then, is discussed the relation between the population ranking and the service ranking of greek cities. Finally, are derived some conclusions about the relation of services and development in greek urban system.

**1. ΟΙ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ
ΤΩΝ ΣΥΓΧΡΟΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΞΕΛΙΞΕΩΝ**

Οι παγκόσμιες κρίσεις φυσικών πόρων και οικονομίας της 10ετίας που ακολούθησε το 1973 έκαναν να συνειδητοποιηθεί η διαπίστωση ότι στα κράτη του καλούμενου αναπτυσσόμενου κόσμου ο τομέας των υπηρεσιακών ήταν το κεντρικό σημείο των διαρθρωτικών αλλαγών των οικονομιών τους. Τα ορατά σημεία αυτών των αλλαγών ήταν

η ανάπτυξη των υπηρεσιών ήταν το κεντρικό σημείο των διαρθρωτικών αλλαγών των οικονομιών τους. Τα ορατά σημεία αυτών των αλλαγών ήταν η ανάπτυξη των υπηρεσιών η αποβιομηχάνιση αλλά και η ενδυνάμωση του ρόλου των πόλεων μικρού και μεσαίου μεγέθους (Gibert, 1988).

Με τον όρο «υπηρεσιοποίηση» εννοείται:

- Η αύξηση της εκροής και της απασχόλησης του τριτογενούς τομέα σε σχέση προς τους δύο άλλους και

- Η διεύρυνση του ρόλου και της ενσωμάτωσης των υπηρεσιών στη βιομηχανία και τη γεωργία.

Ο όρος «αποβιομηχανοποίηση» συνδέεται με τις ακριβώς αντίστροφες διαδικασίες. Η «αποβιομηχανοποίηση» συνδέθηκε απόλυτα με τη φάση της απο-αστικοποίησης, δηλαδή της μείωσης του πληθυσμού στη διάρκεια του αστικού κύκλου, που καθορίζεται από την πληθυσμιακή εξέλιξη μιας πόλης διαχρονικά.

Καθώς τα εθνικά λογιστικά συστήματα σχεδιάστηκαν για να αποτυπώνουν οικονομίες κατά την παραδοσιακή διάκριση γύρω από το δίπολο βιομηχανία-γεωργία, οι υπηρεσίες στο νέο οικονομικό πλαίσιο χρειάζεται να προσδιορισθούν με ένα νέο, επίσης, τρόπο.

Μία από τις κυριότερες νέες διακρίσεις των υπηρεσιών είναι αυτή μεταξύ παραγωγικών και καταναλωτικών υπηρεσιών.

Ως παραγωγικές (Daniels, 1985), χαρακτηρίζονται οι υπηρεσίες που οι εκροές τους αποτελούν εισροές σε άλλες παραγωγικές δραστηριότητες, όπως ασφάλειες, τράπεζες, λογιστικά, διοίκηση επιχειρήσεων, marketing, σύμβουλοι, ερευνητές, μηχανικοί, νομικοί, εμπορικοί & επαγγελματικοί οργανισμοί, έρευνα και ανάπτυξη (R & D).

Τις υπηρεσίες αυτές ανάλογα με τις δυνατότητες χρήσης διακρίνει σε μιας χρήσης, διαρκείς και ημι-διαρκείς.

Στα πλαίσια της Κοινοτικής πρωτοβουλίας ORA εξ άλλου καθορίζονται ως παραγωγικές υπηρεσίες οι υπηρεσίες ηλεκτρονικών, λογιστικών και φοροτεχνικών,

ηλεκτρονικών, λογιστικών και φοροτεχνικών, ελεγκτικής, τραπεζικές, ασφαλιστικές, διοίκησης επιχειρήσεων, κατασκευαστικές και αρχιτεκτονικές και εκπαιδευτικές.

Μία βασική αιτία διαφοροποίησης από τις καταναλωτικές υπηρεσίες είναι η εύνοια των παραγωγικών υπηρεσιών από τις εφαρμογές της τεχνολογίας, με τρόπους που δεν μπόρεσαν να υιοθετήσουν οι καταναλωτικές υπηρεσίες.

Καθώς, λοιπόν, προκλήθηκε η αποβιομηχάνιση, ιδιαίτερα στους κλάδους της παραδοσιακής βιομηχανίας, η μείωση της απασχόλησης, σ' αυτούς δεν ισορροπήθηκε από τη δημιουργία ενός αντίστοιχου αριθμού θέσεων στον τομέα των «παραδοσιακών» υπηρεσιών. Αυτό σημαίνει ότι καθώς φθίνουν οι περιοχές και πόλεις της παραδοσιακής βιομηχανίας, οι επενδύσεις προσανατολίζονται σε περιοχές με μεγάλο αριθμό εξειδικευμένων εργαζομένων. Ενώ στις περιοχές κρίσης ζητούνται ημειδικευμένα στελέχη για δουλειά ρουτίνας. Οι τάσεις αυτές, όπως έχει επισημανθεί, ευνοούν την εγκατάσταση έξω από παραδοσιακές περιοχές ανάπτυξης (Kunzmann, Wegener, 1991).

Μία άλλη σημαντική διάκριση των υπηρεσιών εξακολουθεί να παραμένει αυτή μεταξύ των υπηρεσιών του δημόσιου τομέα και ιδιωτικού τομέα. Το κριτήριο του «μετόχου» παίζει όλο και λιγότερη σημασία καθώς οι όροι αποτελεσματικότητα που συνδέεται με την οικονομία και προοπτικότητα που συνδέεται με τη γεωγραφία, έχουν εισδύσει αποφασιστικά και τελεσίδικα. Από την άλλη, ένα μεγάλο μέρος παραδοσιακά δημόσιων υπηρεσιών, όπως αυτών της υγείας, εκπαίδευσης και διοίκησης, εθεωρούντο, κατά βάση καταναλωτικές. Ετσι η χωροθέτησή τους συμβάδιζε με τις κλασσικές χωρικές ιεραρχίες.

Στα τέλη του 20ου αιώνα η αναπτυξιακή διαδικασία δεν εξαρτάται μόνον από την κατανομή της εργασίας αλλά και την επέκταση της καινοτομίας, είτε ως ανάπτυξη είτε ως διεξόδυση. Στρατηγικές ανάπτυξης πόλεων και περιφερειών είτε εξωτερικά ελεγχόμενη είτε κινητοποιώντας τοπικούς πόρους, οπωσδήποτε όμως στηριγμένες σε μία στρατηγική ανταγωνισμού όπως η πολιτική ανάπτυξη και η τοπική ανάπτυξη, φαίνεται να αποτελούν όλο και περισσότερο παραδοσιακές προσεγγίσεις.

Οι νέες προσεγγίσεις, είτε εξωτερικά ελεγχόμενες είτε τοπικά αναπυσσόμενες, προωθούν μία στρατηγική καινοτομιών, είτε τοπικών επιχειρήσεων είτε πόλων υψηλής τεχνολογίας (Σιδηρόπουλος, 1993).

Η αιφόρος ανάπτυξη αστικών κέντρων ή περιφερειών ενθαρρύνει τη βιωσιμότητά τους επιβάλλοντας διαρθρωτικές μεταβολές και επιδιώκοντας εξελικτικές δυναμικές.

Ιδιαίτερα, ένα αστικό σύστημα, για να μπορεί να αναπτύσσεται σε συνεχή βάση, δεν θα πρέπει απλά να έχει μια εξαγωγική βάση, όπως υποστηρίζει η θεωρία της οικονομικής βάσης. Θα πρέπει, όπως συμβαίνει και σε ένα οικοσύστημα, να παρουσιάζει ως κύρια χαρακτηριστικά (Nijkamp, 1990):

- Μία οριακή ικανότητα που συνδέεται με τη δυνατότητα ανάπτυξης.
- Μία πολυ-λειτουργικότητα, που συνδέεται με την ολοκλήρωση των ενδοαστικών συστημάτων.
- Ένα επικοινωνιακό δίκτυο, που συνδέεται με τη συστηματική ολοκλήρωση του χώρου.

Όσο, επισημαίνεται, αυτά τα χαρακτηριστικά ενισχύονται τόσο μεγαλώνει και η πιθανότητα επίτευξης της αιφόρου ανάπτυξης των αστικών κέντρων. Ευνόητος είναι ο ρόλος των παραγωγικών και δημόσιων κοινωνικών υπηρεσιών στη διαδικασία επίτευξης των χαρακτηριστικών αυτών. Η κλασσική αύξηση του παραγομένου κατά κεφαλή προϊόντος ως συνέπεια της αύξησης του εργατικού δυναμικού στις υπηρεσίες της αύξησης του εργατικού δυναμικού στις υπηρεσίες αποτελεί το λιγότερο σημαντικό στοιχείο. Υποστηρίζεται ότι η ανάπτυξη συμπληρωματικών υπηρεσιών, όπως των δημόσιων και των παραγωγικών, συνδέονται άμεσα με την παραγωγική διαδικασία και έχουν μία αύξουσα σχέση αλληλεπίδρασης μ' αυτήν. Στην τεχνολογική μεταβολή και διεξόδυση, ο ουσιαστικός ρόλος των παραγωγικών υπηρεσιών έγκειται στο ότι τα νέα επαγγέλματα, οι εξειδικεύσεις, τα προϊόντα και οι διαδικασίες που δημιουργούν, συντελούν στην αφαίρεση των οργανωτικών, διοικητικών και πληροφοριακών εμποδίων.

2. Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Η χωρική ανάλυση των υπηρεσιών αποτελεί ένα σύγχρονο τομέα ανάλυσης σε αντίθεση προς αυτό των υπηρεσιών ή της κοινωνικής γεωγραφίας. Είναι φυσιολογικό ότι οι γρήγοροι μετασχηματισμοί στις λειτουργίες και τον χώρο ξεκινούν την ανάλυση από τις εξειδικευμένες υπηρεσίες (υγεία, εκπαίδευση, τουρισμός, αναψυχή, γραφεία), και όχι τις ομαδοποιήσεις (παραγωγικές-καταναλωτικές, δημόσιες-ιδιωτικές). Χρονολογικά προηγήθηκε η ανάλυση της χωροθέτησης των δημόσιων υπηρεσιών (Σιδηρόπουλος, 1988). Σ' αυτό συντέλεσαν η ωριμότητα της δημόσιας οικονομικής και των οικονομικών της ευημερίας, αλλά και των θεωριών της χωροθέτησης, που κύρια χρησιμοποίησαν ως μεταβλητές καταναλωτικές και δημόσιες υπηρεσίες. Συνέτελεσαν, ακόμη, η ανάγκη λήψης υπόψη των αρχών της χωρικής συμπεριφοράς, δηλαδή της ελαχιστοποίησης της τριβής του χώρου και της μεγιστοποίησης της δυνατότητας και οι σκοποί της χωροθέτησης που συνδέονται με την αριστοποίηση της χρήσης των διευκολύνσεων και τη μεγιστοποίηση της προσιτότητας.

Ο ρόλος των ιδιαιτεροτήτων από την εγκατάσταση των δημόσιων υπηρεσιών στο χώρο δεν ήταν, επίσης, άμοιρος. Ιδιαίτερα, μάλιστα, της λειτουργίας των δημόσιων υπηρεσιών ως εξωτερικότητας σε ένα πλαίσιο κατανομής δημόσιων και ιδιωτικών υπηρεσιών που με την εγκατάστασή τους αποσκοπούσαν στην επίτευξη ταυτόχρονα της ισότητας και της αποτελεσματικότητας.

Από την άλλη, οι παραγωγικές υπηρεσίες συνδέθηκαν με την ανάπτυξη εταιρειών, πολυεθνικής ή αλυσιδωτής μορφής, με έντονη εξειδίκευση στα χρηματοπιστωτικά, το λιανικό εμπόριο, τις μεταφορές, τις επικοινωνίες, την έρευνα και την τεχνολογία (Price, Blair, 1989). Οι εταιρείες αυτές αναδιάρθρωσαν σε διεθνές και εθνικό επίπεδο το ρόλο των αστικών κέντρων. Εμφανή παραδείγματα αποτελούν οι πόλεις της ζώνης του ήλιου στις ΗΠΑ (Καλιφόρνια, Τέξας, Φλώριδα), ή οι τεχνολογικές και τα τεχνολογικά πάρκα της Νότιας Ευρώπης (Βαρκελώνη, Μαδρίτη, Μιλάνο, Σοφία-Αντίπολις).

Η παραδοσιακή ιεράρχηση με βάση το πληθυσμιακό μέγεθος κλονίστηκε υπέρ της ιεράρχησης με βάση την απασχόληση και ιδιαίτερα τις εξειδικεύσεις των υπηρεσιών. Ο τομέας των υπηρεσιών υψηλής τάξης, όπως εμφανίζεται μέσω του τομέα παραγωγικών υπηρεσιών, απετέλεσε το σημαντικότερο στοιχείο διαρθρωτικών μεταβολών και αναπτυξιακού εργαλείου, τόσο στις αναπτυσσόμενες, όσο και στις αναπτυγμένες περιοχές και πόλεις σε όλο τον κόσμο.

Σε χώρες με παρόμοιο επίπεδο όπως η δική μας, έχει αποδειχθεί (Atalik, Gizaci, 1992) ότι τα περιφερειακά κέντρα είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα, όπως οι κεντρικές θέσεις υψηλότερης τάξης σε παραγωγικές υπηρεσίες όπως μεταφορών, επικοινωνιών και έρευνας-τεχνολογίας. Ακόμη, και με την υιοθέτηση της στρατηγικής αιχμής ανάπτυξης, μία πόλη πρέπει να εξισορροπήσει τις εσωτερικές και εξωτερικές οικονομίες, ώστε να είναι βιώσιμη σ' ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον πόλεων. Αυτός ο μηχανι-

σμός προσαρμογής απαιτεί έναν προσανατολισμό προς ποιοτικές διαφοροποιήσεις και νέες λειτουργίες που δίνουν ένα άλλο περιεχόμενο στην πόλη μέσα στο αστικό σύστημα. Για να γίνει αυτό δυνατό απαιτείται, όπως ήδη επισημάνθηκε, η ανάπτυξη των διαδικασιών της χωρικής αλληλεξάρτησης, της ανάπτυξης της έρευνας και της ολοκλήρωσης. Και οι παραγωγικές και δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες αποτελούν αναγκαία συνθήκη για την πραγμάτωση αυτού του στόχου. Γιατί οι δύο αυτές κατηγορίες υπηρεσιών συμβάλλουν από κοινού στην προαγωγή της λειτουργίας των πόλεων, στηρίζοντας τόσο την προσδοκία επίτευξης κέρδους μέσω της ιδιωτικής οικονομίας όσο και κοινωνικού οφέλους μέσω της συλλογικής οικονομίας.

Νεώτερες αντιλήψεις πρόβαλαν πλέον το αστικό σύστημα ως ένα δίκτυο κέντρων υπηρεσιών (Carreij, 1991). Η κλασική ιεράρχηση με βάση την καταναλωτική ζήτηση (που στηρίζεται στο πληθυσμιακό μέγεθος) αναπροσαρμόζεται με βάση τη δυνατότητα αυτονομίας (που στηρίζεται στην εξειδίκευση) (Σιδηρόπουλος, 1985). Στην τελευταία κατηγορία αστικών κέντρων συνυπάρχουν μητροπολιτικά κέντρα, περιφερειακές πρωτεύουσες, και πόλεις, μεγάλες ή μικρές με κοινό χαρακτηριστικό το λειτουργικό τους profile.

Αν η οριζόντια αστική ολοκλήρωση στηρίζεται στη βιομηχανική εξειδίκευση και αντανακλάται από πόλεις μικρού και μεσαίου μεγέθους, η κάθετη ολοκλήρωση στηρίζεται σε εξειδίκευση υπηρεσιών με πόλεις, όπως της τελευταίας αναφερθείσας κατηγορίας.

3. ΟΙ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

Η προσπάθεια επιβεβαίωσης των όσων εκτέθηκαν στις προηγούμενες παραγράφους σαν Ελληνική πραγματικότητα επιχειρείται στην εισήγηση αυτή με την κατάρτιση ενός πίνακα ιεράρχησης των ελληνικών αστικών κέντρων.

Στη στήλη (1) ιεραρχούνται οι 25 μεγαλύτερες πόλεις σύμφωνα με το πληθυσμιακό κριτήριο (ΕΣΥΕ απογραφή 1991) και για πόλεις πάνω από 30.000 κατοίκους.

Στη στήλη (2) ιεραρχούνται οι ίδιες πόλεις σύμφωνα με τα στοιχεία απασχόλησης κατά ομάδες επαγγελματιών (ΕΣΥΕ, απογραφή 1981). Αυτές οι ομάδες επαγγελματιών που περιλαμβάνουν τα επιστημονικά και ελεύθερα επαγγέλματα, τους τεχνικούς και βοηθούς τους, τους διευθυντές και ανώτερα υπαλληλικά στελέχη, τους υπαλλήλους γραφείου, τους εμπόρους και πωλητές και τους απασχολούμενους σε παροχή γενικών υπηρεσιών. Τα επαγγέλματα αυτά, γενικά αντιστοιχούν στις παραγωγικές υπηρεσίες.

Στη στήλη (3) οι 25 πόλεις ιεραρχούνται σύμφωνα με στοιχεία απασχόλησης στις υπηρεσίες (ICAP 1989) και αποτελεί μian άλλη προσέγγιση στις παραγωγικές υπηρεσίες. Περιλαμβάνει τους απασχολούμενους σε επιχειρήσεις εφαρμογών, Η/Υ, τράπεζες, ασφάλειες, μεταφορές, εταιρείες, τεχνικές εταιρείες, διαφημιστικές, παροχής υπηρεσιών σε επιχειρήσεις και διάφορες συνεπείς υπηρεσίες.

Στη στήλη (4) η ιεράρχηση επιχειρείται με βάση τις δαπάνες των δημόσιων νοσοκομείων (Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας, Κοινωνικών Ασφαλίσεων, 1991). Με τα στοιχεία αυτά επιχειρείται μία προσέγγιση στην παροχή δημόσιων κοινωνικών υπηρεσιών στον τομέα υγείας.

Στη στήλη (5) η αστική ιεράρχηση γίνεται μέσω του αριθμού των τμημάτων Α.Ε.Ι. και Τ.Ε.Ι. που λειτουργούν σ' αυτές (Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, 1992). Με τα στοιχεία αυτά επιχειρείται μία προσέγγιση στην παροχή δημόσιων κοινωνικών υπηρεσιών στον τομέα παιδείας. Σημειώνεται ότι η ανώτατη παιδεία συνδέεται περισσότερο με το παραγωγικό δυναμικό μιας πόλης, σε αντίθεση με τις βαθμίδες βασικής παιδείας που συνδέονται με το πληθυσμιακό μέγεθος.

Τέλος, η στήλη (6) αναφέρεται στις 13 έδρες των Γενικών Γραμματέων Περιφερειών (1993), δηλαδή το σημείο εγκαταστάσεως της Διοίκησης του Περιφερειακού Προγραμματισμού. Λαμβανομένων υπόψη των κοινών αρμοδιοτήτων η κατάταξη 1 ή 25 σημαίνει πόλη - έδρα ΓΓ Περιφέρειας ή όχι.

Σημειώνεται ακόμη, ότι ο πίνακας αποτελεί τον τελικό μετά τις απαιτούμενες επεξεργασίες, ιδιαίτερα των στηλών (2), (3) και (4).

Μία απλή εξέταση του Πίνακα οδηγεί στα ακόλουθα συμπεράσματα:

1. Η Αθήνα κατέχει την ηγετική θέση στην χώρα όσον αφορά τις παραγωγικές και δημόσιες υπηρεσίες.
2. Τα τρία μετά την Αθήνα μεγαλύτερα αστικά κέντρα, Θεσ/κη, Πάτρα και Ηράκλειο, κατέχουν αντίστοιχη προς την πληθυσμιακή τους κεντρική θέση και στην ιεράρχηση ως προς τις υπηρεσίες.
3. Χειρότερη θέση από την ιεραρχική πληθυσμιακή τους κατάταξη κατέχουν ως προς την ιεράρχηση των υπηρεσιών ο Βόλος, η Χαλκίδα, τα Τρίκαλα, το Αγρίνιο, η Καταιρίνη και η Καλαμάτα.
4. Καλύτερη θέση από την ιεραρχική πληθυσμιακή τους κατάταξη κατέχουν ως προς την ιεράρχηση των υπηρεσιών, η Ρόδος, η Ξάνθη, η Κέρκυρα, η Κοζάνη και η Καρδίτσα.
5. Στις λοιπές 10 πόλεις η σχέση ιεράρχησης πληθυσμού-υπηρεσιών κυμαίνεται. Μερικές από αυτές, όπως η Αλεξανδρούπολη, έχουν εξαιρετικά υψηλή θέση στην ιεράρχηση υπηρεσιών, άλλες, όπως η Βέροια, σημαντικές υστερήσεις.

Το γενικότερο συμπέρασμα που εξαγεται, με όλες τις επιφυλάξεις συγκερασμού και αξιολόγησης διαφορετικών στοιχείων από πλευράς πηγών και χρονολογιών, είναι ότι ακόμη το ελληνικό αστικό σύστημα δεν φαίνεται να επηρεάζεται κάτω από το θετικό βάρος των παραγωγικών και κοινωνικών υπηρεσιών. Οι κεντρικές θέσεις, οι μεγάλες πόλεις της χώρας, συγκεντρώνουν, και αυτό είναι έντονα εμφανές από την εξέταση των πρωτογενών πηγών, τις παραγωγικές αλλά και δημόσιες κοινωνικές υπηρεσίες.

Όμως η υπερσυγκέντρωση των υπηρεσιών αιχμής σε Αθήνα και Θεσ/κη και δευτερευόντως σε Πάτρα και Ηράκλειο, δεν επιτρέπει οπτιμιστική θεώρηση.

Φαίνεται πως η χώρα του ήλιου και οι πόλεις της, ιδιαίτερα μικρότερου και με-

σαίου μεγέθους, πολύ απέχουν από τα δεδομένα που έχουν διαμορφωθεί, μέσω ιδιαίτερα των παραγωγικών υπηρεσιών, για τις πόλεις της ζώνης του ήλιου στη Βόρεια Αμερική και την Ενωμένη Ευρώπη. Δεδομένα που οδηγούν στη διαδικασία που αποδεικνύει ότι η ανάπτυξη των υπηρεσιών αποτελεί το κέντρο βάρους των διαρθρωτικών αλλαγών που οδηγούν στην οικονομική και κοινωνική πρόοδο και στη χάραξη ενός νέου γεωγραφικού χάρτη της ανάπτυξης.

ΙΕΡΑΡΧΗΣΕΙΣ						
ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ	ΑΣΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΕ ΟΜΑΔΕΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΣΤΙΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΕ ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΕΣ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ	ΕΞΟΔΑ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΩΝ	ΤΜΗΜΑΤΑ ΑΕΙ - ΤΕΙ	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ
Αθήνα	1	1	1	1	1	1
Θεσσαλονίκη	2	2	2	2	2	1
Πάτρα	3	3	4	3	3	1
Ηράκλειο	4	4	3	4	4	1
Βόλος	5	6	8	11	7	25
Λάρισα	6	5	12	6	5	1
Χανιά	7	7	6	8	11	25
Καβάλα	8	9	7	7	9/10	25
Ιωάννινα	9	10	9	5	6	1
Χαλκίδα	10	15	22	16	12	25
Σέρρες	11	12	16	9	8	25
Τρίκαλα	12	14	17	18	23/24/25	25
Αργίριο	13	17	23/24/25	23	20/21	25
Κατερίνη	14	21	23/24/25	25	23/24/25	25
Καλαμάτα	15	16	23/24/25	21	19	25
Λαμία	16	13	13	15	16	1
Ρόδος	17	8	5	12	15	25
Κομοτηνή	18	19	10	19	13/14	1
Δράμα	19	23	15	14	20/21	25
Αλεξανδρούπολη	20	25	14	10	13/14	25
Βέροια	21	20	20	24	23/24/25	25
Ξάνθη	22	22	19	17	17/18	25
Κέρκυρα	23	11	18	13	17/18	1
Κοζάνη	24	18	11	20	9/10	1
Καρδίτσα	25	24	21	25	22	25

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Atalik, G., Gitaci, 1992, The role of services in the process of Urban and Regional Development: Impact of Quaternary Activities, paper to 32nd European Congress, of Regional Science Association Louvain-La-Neuve.
- Carrej, J., 1991, Le developement des fonctions tertiaires superieures internatiolales a Paris et dans les metropoles regionales, La documentation Française, Paris.
- Daniels, P.W., 1985, Service Industries, a geographical appraisal, Methuen, London.
- Gibert, E., 1988, Analyse comparee de l' evolution des services dans les grandes nations occidentales, La documentation Française, Paris.
- Kunzmann, K.R., Wegener, M., 1991, The Pattern of Urbanisation in Western Europe 1960-1990, Report for the EEC, Dortmund.
- Nijkamp, P. (ed), 1990, Sustainability of Urban Systems, Avebury, Aldershot.
- Price, D.G., Blair, A.M., 1989, the chanching geography of the service sector, Belhaven Press, London.
- Σιδηρόπουλος Η., Αστική και Οικονομική Ανάπτυξη και Αστικά Περιβάλλον, Πρακτικά 2ου Διεπιστημονικού Συνεδρίου, Ε.Μ.Π.
- Σιδηρόπουλος Η., 1988, Εγκατάσταση και κατανομή των τοπικών δημόσιων υπηρεσιών και αγαθών, μία θεωρητική διερεύνηση, Θέματα Δημοσιονομικής Αποκέντρωσης, Τ. 1 ΕΕΤΑΑ, Αθήνα.
- Σιδηρόπουλος Η., 1985, Οικονομική των Αστικών Κέντρων, Παραδόσεις στο ΙΠΑ, Αθήνα.